

Develop an appropriate model of social responsibility reporting based on critical thinking

The subject and concept of corporate social responsibility in recent years due to the growth of non-governmental organizations, protest movements against corporate power, increasing social awareness, development of capital markets and public companies and financial and moral scandals of large companies, has become a dominant example in the corporate governance space. The purpose of this study is to develop an appropriate model of social responsibility reporting based on critical thinking. In terms of applied purpose, the present study is a combination of exploratory data (qualitative and quantitative) and in terms of research method, it is of the data base type (qualitative stage) and cross-sectional survey (quantitative stage). The output of the confirmatory factor analysis test for the final model of the research was presented in the form of two graphs of standard values and significant state values or coefficient (t-value). The results showed that the reporting components of social responsibility and critical thinking include moral, social, economic and legal components and among the components of the social responsibility model based on critical thinking, the legal component (5.69) has the highest average and the economic components (5.75), social (5.40) and moral components (4.04) are in the second to fourth places, respectively. Keyword: Pattern, Improving Reporting, Social Responsibility, Critical Thinking.

<https://dx.doi.org/10.30510/psi.2022.322958.2911>

تدوین الگوی مناسب گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی

تاریخ دریافت: ۱۳/۹/۱۴۰۰

ضرغام جعفری منصورآباد^۱

تاریخ پذیرش: ۲۹/۱۰/۱۴۰۰

مصطفی قاسمی^۲

عبدالرضا محسنی^۳

چکیده

موضوع و مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در چند سال اخیر با توجه به رشد سازمان‌های غیردولتی، جنبش‌های اعتراضی علیه قدرت شرکت‌ها، افزایش آگاهی اجتماعی، توسعه بازارهای سرمایه و شرکت‌های سهامی عام و رسوایی‌های مالی و اخلاقی شرکت‌های بزرگ، تبدیل به نمونه مسلط و غالب در فضای اداره‌ی شرکت‌ها شده است. هدف از انجام پژوهش حاضر تدوین الگوی مناسب گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر داده‌ها آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) و از نظر روش اجرای پژوهش از نوع داده بنیاد (مرحله کیفی) و پیمایشی مقطعی (مرحله کمی) می‌باشد. نتایج بدست آمده نشان داد مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی شامل ۵ بعد می‌باشد. که شامل بعد اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی، قانونی و سازمانی است. در بررسی‌های انجام شده معیارهایی که مرتبط با هر مقوله بوده است، به صورت معناداری نشان داده شد. همخوانی گزاره‌ها در هر بخش به وسیله تحلیل عاملی مورد ارزیابی قرار گرفت و روایی هرکدام از آنها تأیید شد که دارای همبستگی مطلوبی می‌باشند. مدل‌های ساختاری از طریق شاخص‌های مختلفی از جمله شاخص برازش بهنجار بتلر-بونت ($NFI=0/870$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش نسبی ($RFI=0/838$) و مقدار $p=0/000$ و مدل ($IFI=0/974$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش تاکر-لویس ($TLI=0/966$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش تطبیقی ($CFI=0/973$) مورد سنجش قرار گرفت که مقدار مطلوب بودن آن مقدار بیشتر از $0/7$ گزارش شده است و این در صورتی مطلوب واقع می‌شود که نسبت بحرانی آنها کمتر از ۳ باشد و مقدار $RMSES$ باید کوچکتر از $0/8$ باشد. مشاهدات بدست آمده در بررسی مدل‌ها با توجه به گفته محققان مختلف دارای درجه مطلوبیت بالایی از نظر برازش نیکویی می‌باشد. لذا در این پژوهش بیشترین حد امکان و سخت‌گیرانه تری اعمال شده است و نتایج بدست آمده نشان دهند این واقعیت می‌باشد. مدل کلی بدست آمده را می‌توان یک مدل تفهیمی و کاربردی در حوزه مسئولیت پذیری اجتماعی دانست.

واژگان کلیدی: الگو، بهبود گزارشگری، مسئولیت اجتماعی، تفکر انتقادی.

مسئولیت اجتماعی شرکت در طول ۴۰ سال گذشته، یکی از مباحث رو به رشد و تکامل در مباحث مالی بوده است. برخی از پژوهشگران بر این باورند که افشای گزارشگری مسئولیت اجتماعی به عملکرد مالی بالاتر، ارزش بالاتر خواهد انجامید. مسئولیت اجتماعی، یک مجموعه از مهارت‌های اجتماعی است که طی فرایند یادگیری آموخته شده است و شخص در چارچوب هنجارهای اجتماعی (عرف) و قوانین و مقررات دست به انتخابی میزند که موجب ایجاد روابط انسانی مثبت، افزایش تعاملات، موفقیت و رضایت خاطر می‌شود. به عبارت دیگر، سازمان باید همواره خود را جزئی از اجتماع بداند و نسبت به جامعه احساس مسئولیت داشته و در جهت بهبود رفاه عمومی به گونه ای مستقل از منافع مستقیم شرکت تلاش کند. از آنجا که مسئولیت اجتماعی شرکتها یک میدان عمل است و فعل و انفعال فشار مردمی از یک سو و پاسخ شرکتها به چنین فشارهایی از سوی دیگر می تواند به بهبود استانداردهای زندگی و بالابردن سطح پایداری اجتماعی زیستی در مناطق مجاور شرکت ها کمک کرده و زمینه را آماده سازد که ذینفعان با یکدیگر روبرو شده و با هم مذاکره کنند. حوزه ی مسأله فراتر از سازمانها گسترش دارد و تعاملات مردمی که منافع مختلف و اولویت ها، تجارب و بالاتر از همه دیدگاه های فردی خود را دارند، نیز در بر می‌گیرد (ترمبلای و همکاران^۱، ۲۰۱۵).

تعریف تفکر انتقادی از نظر انیس^۲ (۱۹۸۵) عبارت است از، تصمیم گیری راجع به این که کدام اقدام انجام شود و یا چه چیزی باور شود، که با استفاده از تفکر تعمق آمیز و استدلال پردازی انجام می‌گیرد. هالپرن^۳ (۲۰۰۳) تفکر انتقادی را این گونه تعریف کرده است، استفاده از مهارت‌ها یا راهبردهای شناختی که موجب افزایش احتمال بروز یک فرایند مطلوب می‌شوند.

بدین گونه که در مذاکرات صورت گرفته توسط افراد، رویکردها به صورت انتقادی بوده و در پی شناخت وضعیت فعلی جهت بهبود آن است که مسئولیت اجتماعی شرکت ها حوزه بسیار مهمی برای تفکر انتقادی خواهد بود که با این نحوه تفکر می توان سازمان ها را جهت گزارشگری مسئولیت اجتماعی خود ترغیب نموده و همواره سعی در بهبود آن داشته باشد (لیو و همکاران^۴، ۲۰۱۷). در این راستا پژوهشگران بر این باورند که اگر شرکت ها به افشای مسئولیت اجتماعی پرداخته و آن را رعایت نمایند، باعث خواهد شد تا مزیت رقابتی نسبت به سایر شرکت‌ها کسب نموده و به نوعی باعث بهبود عملکرد شرکت در سطح منطقه، ملی و حتی فراملی گردد (ونگ و لی^۵، ۲۰۱۵). هدف اصلی از انجام پژوهش حاضر تدوین الگویی برای بهبود گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی می‌باشد.

تفکر انتقادی

تفکر انتقادی، فعالیت ذهنی پیچیده‌ای است که به صورت‌های مختلف توصیف شده است. بعضی تفکر انتقادی را به عنوان تفکر هدفدار و به سوی هدف تعریف کرده‌اند که هدف آن قضاوت نمودن بر اساس مدرک (حقیقت) است نه بر مبنای گمان (حدس زدن). تعریف تک واژه‌ای «مستدل» برای تفکر انتقادی ارائه گردیده است. بدین معنی که تفکر انتقادی مستلزم آن است که فرد به جای اینکه بطور ساده فقط لغات را حفظ نماید، خود شخصاً اطلاعات را تجزیه و تحلیل کند (راجرز^۶، ۲۰۱۱). تفکر انتقادی به صورت‌های دیگری هم بیان شده است، از جمله «اتخاذ دیدگاه هوشیارانه و با دقت و ظرافت در برابر عقاید و ادعاهای دیگران» و نیز «فرایند تحلیل عقاید برای فهم اعتبار و سودمندی آن». به عبارت دیگر، تفکر کننده انتقادی به جای اینکه بطور بی‌اختیار، افکار و عقاید دیگران را بپذیرد، خود، عقاید و اعتقاداتش را شکل می‌دهد و بطور خلاق، راه حل مشکلاتش را می‌یابد. به هر حال، فرایند تفکر انتقادی را می‌توان شامل: یادآوری حقایق، بکارگیری منطق، طرح سؤالات کلیدی، ایجاد یک تصور ذهنی و تجزیه و تحلیل تمامی اطلاعات دانست (حسینی و بهرامی، ۱۳۹۱، ۲۱).

توانایی تفکر انتقادی مهارتی است که باید آموخته شود و به معنی تفکر صحیح برای ارزیابی مسائل است. تفکر انتقادی در واقع روشی است که با بررسی اطلاعات داده شده، به قضاوت در خصوص درست یا غلط بودن آنها می‌پردازیم. بهترین شیوه آموزش تفکر انتقادی،

¹ Tremblay et al

² Ennis

³ Halpern

⁴ Liu et al

⁵ Wang & Li

⁶ Rogers

این است که کمک شود یادگیرنده علت و معلول ها را بشناسد. آنها باید یاد بگیرند چگونه اطلاعات لازم را بدست آورند و از این اطلاعات استفاده کنند. باید توجه داشت که برای یاد گرفتن تفکر انتقادی نیاز به تمرین و تجربه است. از تفکر انتقادی تعاریف متفاوت شده است که نشان دهنده تفاوت دیدگاه‌ها در تعریف این مقوله است. پائول^۱ (۱۹۹۲) یکی از کارشناسان تراز اول تفکر انتقادی، آن را این گونه تعریف می کند: هنر اندیشیدن درباره تفکر تان، وقتی که شما می اندیشید تا تفکر خود را بهتر کنید، یعنی آن را روشن تر، درست تر و قابل توجیه تر بیان کنید (اسمیت استونر^۲، ۲۰۱۲).

جان چافی^۳ (۱۳۹۴) تفکر انتقادی را چنین تعریف می کند: «تفکر انتقادی فرآیند تفکر را با روش و قاعده کشف می کند که این نه تنها به معنای تعمق هدفمندانه است، بلکه آزمودن مدرک و منطقی است که ما و دیگران از آن استفاده می کنیم» (جانسون^۴، ۲۰۰۲). انیس (۱۹۸۵)، تفکر انتقادی را «تفکر مستدل و تیزبینانه درباره این که چه چیزی را باور کنیم و چه اعمالی را انجام دهیم» تعریف می کند. وولفولک (۱۹۹۵) در تعریف تفکر انتقادی می گوید: ارزیابی تصمیمات از راه بررسی منطقی و منظم مسائل، شواهد راه حل هاست (به نقل از: سیف، ۱۳۸۸). تعریف دیگری که انجمن روانشناسی آمریکا^۵ ارائه کرده، این است: ما تفکر انتقادی را این گونه درک می کنیم که باید قضاوت خود ساخته و هدفمندی باشد که منجر به تفسیر، تحلیل، ارزیابی و استنباط شود. علاوه بر این توضیحی را در بر می گیرد. متکی بر دلیل و مدرک، توضیح مفهومی، منظم و قانونمند با ملاحظات متنی که برپایه آن قضاوت انجام شده است (اسمیت استونر، ۲۰۱۲).

هاشمیان نژاد (۱۳۸۰) در تعریف تفکر انتقادی می گوید: تفکری است مستدل و منطقی به منظور بررسی و تجدید نظر عقاید، نظرات، اعمال و تصمیم گیری درباره آنها بر مبنای دلایل و شواهد مؤید آنها و نتایج درست و منطقی که پیامد آنها است. تفکر انتقادی به منزله مهارت اساسی برای مشارکت عاقلانه در یک جامعه دموکراتیک شناخته شده و در دنیای مدرن تجارت به منزله مهارت ضروری مورد حمایت است (آندولینا^۶، ۲۰۰۱). تفکر، زمانی انتقادی می شود که فرد از مدارک و شواهد موجود بالاترین درک را داشته باشد و درک کردن فرد را قادر می سازد تا نظرات و معانی را که در ورای هر چیز مهم وجود دارد آشکار سازد (جانسون^۷، ۲۰۰۲). حتی در موقعیت‌های روزمره، تفکر انتقادی، تفاوت واقعی میان موفقیت و شکست در هر کار را به مرز می نمایاند و به موفقیت یاری می رساند (آندولینا، ۲۰۰۱). تفکر انتقادی از طریق ایجاد روابط معقول میان انسان ها و تصمیم گیری بر اساس تحلیل عناصر یک موقعیت و تفکیک عناصر مطلوب از نامطلوب، زندگی توأم با آرامش و مهربانی را به ارمغان می آورد، بنابراین اگر مدارس ما در آموزش این امر مهم ناموفق باشند، جامعه ما و در نهایت جامعه جهانی شکست خواهد خورد.

به طور کلی در زمینه ضرورت و اهمیت تفکر انتقادی به موارد زیر میتوان اشاره کرد:

- ۱) تفکر انتقادی یکی از ابعاد اساسی وجود انسان است و پرورش آن سبب رشد آدمی می شود.
- ۲) تفکر انتقادی منطبق با ویژگی های عقلانی انسان مانند کنجکاوی و ترقی طلبی است.
- ۳) کاربردی کردن یادگیری یا یادگیری بر اساس فعالیت خود یادگیرنده انجام می شود.
- ۴) متناسب با ویژگی های عصر فراصنعتی و تغییر و تحول فزاینده آن است.
- ۵) برگرفته از اهداف اساسی تعلیم و تربیت است (هاشمیان نژاد، ۱۳۸۰)

مسئولیت اجتماعی

مسئولیت اجتماعی به طور اعم، به مجموعه فعالیت هایی گفته می شود که صاحبان سرمایه و بنگاه های اقتصادی به صورت داوطلبانه، به عنوان یک عضو موثر و مفید در جامعه، انجام می دهند. عبارت مسئولیت اجتماعی شرکت از سال ۱۹۵۳ با کتاب "مسئولیت اجتماعی

¹ Richard Paul

² Smith-Stoner

³ John Chaffee

⁴ Johnson

⁵ American Psychological Association

⁶ Andolina

⁷ Johnson

صاحبان کسب و کار^۱ نوشته باون مطرح شد. مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت در این کتاب عبارت است از "کارکرد یک موسسه انتفاعی به شیوه ای که مدام انتظارات عمومی جامعه از کسب و کار را در زمینه اخلاقی، قانونی و تجاری برآورده کند یا از آن فراتر رود. به عقیده فالت در حالت احساس مسئولیت، فرد خود را چنان وابسته به کل و محیط می پندارد که منافع خویش را در منافع و مصالح محیط و سازمان جستجو می کند. به نظر وی مسئولیت اجتماعی عبارت است از احساس مسئولیت نسبت به کل نه نسبت به جزء و قسمتی از کل. مسئولیت اجتماعی از تعهدات مدیریت است که علاوه بر حفظ و گسترش منافع سازمان در برابر رفاه عمومی جامعه انجام می گیرد (قاسمی و الوانی، ۱۳۷۷). با این وجود مسئولیت اجتماعی یک عمل فداکاری و ایثار صرف برای دیگران نیست، بلکه به خصوص در یک برنامه کاری بلند مدت، روشی برای سعادت مندی جامعه و شرکت ها است. علاوه بر این، فردریک^۲ به صورت خلاصه معنی مسئولیت اجتماعی را به شکل سه ایده اصلی در نیمه سال ۱۹۵۰ بیان می کند:

۱- ایده ی مدیران شرکت به عنوان اعضاء هیات امنا دولتی

۲- ایده ی درخواست های متعادل کننده رقابتی در مورد منابع شرکت

۳- قبول نوع دوستی به عنوان نشانه حمایت شرکت از اهداف خوب (فردریک، ۲۰۰۶).

گریفین و بارنی^۲ مسئولیت اجتماعی را چنین تعریف می کنند "مسئولیت اجتماعی، مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان بایستی در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه ای که در آن فعالیت می کند، انجام دهد".

نظریات مسئولیت اجتماعی

در زمینه مسئولیت اجتماعی چندین نظریه وجود دارد که در زیر به برخی از آن ها در قالب نظریات اخلاق، اشاره شده است. هس مر^۳ (۱۳۸۲) یکی از کامل ترین دسته بندی ها را از تئوری های اخلاق این گونه ارائه می نماید:

۱- قانون جاویدان^۴: این دیدگاه که به قانون طلایی نیز مشهور است بدین گونه خلاصه می شود که "با دیگران آن گونه رفتار کن که دوست داری با تو رفتار کنند".

۲- منفعت گرایی یا تئوری فرجام گرایی^۵: این دیدگاه منطبق با تعریفی از اخلاق است که توسط جرمی بنتمن^۶ متفکر بریتانیایی ارائه شده و بر نتایج و فرضیات فردی متمرکز است. بر این اساس، اخلاقی بودن یک رفتار، بر اساس میزان مطلوبیت آن بیان می شود. یعنی وقتی منافع یک عمل برای جامعه بیش تر از ضررهای آن باشد، آن عمل اخلاقی است.

۳- وظیفه گرایی یا آغازگرایی^۷: آغازگرایی در برابر فرضیه فرجام گرایی است. بر اساس این دیدگاه، هر عملی به نتیجه-اش بستگی ندارد، بلکه به نیت شخص تصمیم گیرنده بستگی دارد.

۴- عدالت توزیعی: در این تئوری، یک عمل را در صورتی که منجر به افزایش همکاری بین اعضای جامعه شود، می توان درست و عادلانه و مناسب (و بنابراین اخلاقی) نامید و عملی را که در جهت مخالف این هدف عمل کند می توان نادرست، ناعادلانه و نامناسب (و بنابراین غیر اخلاقی) نامید. در این دیدگاه همکاری اجتماعی، اساس منافع اجتماعی را فراهم می آورد و تلاش فردی کم اهمیت و در مواردی نادیده گرفته می شود.

۵- آزادی فردی: بر اساس این دیدگاه آزادی، نخستین نیاز جامعه است. بنابراین هر عملی که آزادی فردی را نقض کند، غیر اخلاقی است؛ حتی اگر منافع و رفاه بیشتری برای دیگران ایجاد کند.

¹ Frederick

² W.Griffin & B.Barney

³ Hesmer

⁴ Eternal Law

⁵ Utilitarianism

^۳ Germe bentmen

⁷ Deonto-logical

هیلد^۱ در سال ۲۰۰۴، نظریات مسئولیت اجتماعی در ۴ گروه طبقه‌بندی کرد: تئوری‌های ابزاری، سیاسی، یکپارچه و اصول اخلاقی.

۱- تئوری‌های ابزاری: در تئوری ابزاری، تئوری‌هایی قرار گرفته‌اند که دستیابی به اهداف اقتصادی را به عنوان تنها مسئولیت اجتماعی شرکت مورد توجه قرار می‌دهند، به گونه‌ای که مسئولیت اجتماعی صرفاً به عنوان روشی برای ایجاد دارایی از طریق افزایش تصور خوب از شرکت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲- تئوری‌های سیاسی: گروه سیاسی، مسئولیت اجتماعی را عمدتاً به عنوان تعهد اجتماعی مشترک تعریف می‌کند که بیانگر ترویج حقوق سهام‌دار و مشارکت اجتماعی به عنوان وظیفه‌ی شرکت می‌باشد.

۳- تئوری‌های یکپارچه: تئوری‌های یکپارچه، ادغام میان جامعه و درخواست‌های شرکت را ارائه می‌کند، با توجه به این که موفقیت تجارت بستگی به رفاه اجتماعی و برعکس دارد.

۴- تئوری‌های اخلاقی: در نهایت مقوله‌ی اخلاقی، مسئولیت اجتماعی را به عنوان یک مسئله‌ی وابسته به اصول اخلاقی در نظر می‌گیرد، به نوعی، تعهد اخلاقی را برای شرکت مشخص می‌سازد.

جدول ۱: خلاصه پژوهش‌های انجام شده در زمینه موضوع پژوهش

محقق	سال	عنوان	نتایج
سوپاپراوات و کارین ^۲	۲۰۲۱	مقاله مروری برندسازی کلینیک دندانپزشکی از طریق مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR)	این مقاله پیوندهای بین شیوه‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی و ارتباطات در برندسازی کلینیک دندانپزشکی را نشان می‌دهد. و ممکن است به مدیر تصمیم کمک کند تا یک برنامه بازاریابی و استراتژی در بخش مراقبت‌های بهداشتی خصوصی دندانپزشکی ایجاد کند.
واریش و همکاران ^۳	۲۰۲۰	شاخص‌های عملکرد سه گانه پایین و مسئولیت اجتماعی شرکت برای شرکت‌های روسی	این مقاله نشان می‌دهد که نوآوری‌های زیست‌محیطی و سطح زیست‌محیطی، اجتماعی و حکمرانی با بزرگترین شرکت‌های روسی مرتبط است. روش‌های ریاضی مانند رگرسیون، ارتباط بین نوآوری‌های زیست‌محیطی و محیطی، اجتماعی و اگر کسب و کار به سمت نوآوری‌های زیست‌محیطی و تحقیق و توسعه تحریک شود را تایید کرده است. علاوه بر این، رگرسیون شاخص‌های عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت در سال ۲۰۱۸ برای شرکت‌های بزرگ روسی برای یافتن راه‌حل بهینه تحلیل شد.
موردیفین و همکاران ^۴	۲۰۱۹	افشای محیطی به عنوان مسئولیت اجتماعی شرکت: شواهدی از بزرگترین معدن نیکل در اندونزی	هدف این مطالعه تحلیل کیفی افشای توصیفی افشای محیطی به عنوان شکلی از مسئولیت اجتماعی شرکت PT Vale، به عنوان بزرگترین شرکت استخراج نیکل در اندونزی که رتبه ۲ نیکل را در جهان نیز دارد. نتایج این مطالعه بیان می‌کند که تجزیه و تحلیل افشای محیطی PT Vale به طور کامل برای همه جنبه‌های جامعه اطراف بهینه نشده است.
سرواس و تامایو ^۵	۲۰۱۲	جایگاه مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها	تأثیر آگاهی بر رابطه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ارزش شرکت در مورد شرکت‌هایی که شهرت کمی در اجتماع دارند، منفی است
آلواتاج و همکاران ^۶	۲۰۱۸	بررسی حسابداری مدیریت انتقادی در اقتصادهای نوظهور	حسابداران مدیریت باید از منظر مفهومی، به بررسی ارتباط بین رخدادهای حسابداری مدیریت و تغییرات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پیرامون خود بپردازند
لوین و اسمیت ^۷	۲۰۱۱	کاربرد افشای رویه‌های حسابداری انتقادی	که شرکت‌هایی که از رویه‌های حسابداری انتقادی استفاده می‌کنند در مقایسه با شرکت‌هایی که از رویه‌های حسابداری انتقادی استفاده نمی‌کنند، کارایی بیشتری دارد

¹ Heald

² Supaprawat & Karin

³ Varyash et al

⁴ Murdifin et al

⁵ Servaes and Tamayo

⁶ Alawattage et al

⁷ Levine and Smith

محقق	سال	عنوان	نتایج
جیل و همکاران ^۱	۲۰۱۶	بررسی رابطه بین اخلاقیات، مسئولیت پذیری اجتماعی و عملکرد سازمانی	مدیران سازمان های نظام یافته در مقایسه با سازمان های ماشین بنیاد، سطح مسئولیت پذیری اجتماعی و اخلاقیات بالایی دارند
کیم و کیم ^۲	۲۰۱۰	مقایسه تاثیر نگرش های مستی و ارزش های فرهنگی بر درک مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت های کره ای	که تاثیر نگرش و باورهای بنیادی و سنتی بر درک مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها نسبت به تاثیر ارزش های فرهنگی هوفستد با اهمیت تر است
نوراله زاده و همکاران	۱۴۰۰	بررسی محافظه کاری حسابداری و مسئولیت اجتماعی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران	محافظه کاری حسابداری و مسئولیت اجتماعی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران به هم مرتبط است و رابطه معناداری وجود دارد.
اشرف طالش و همکاران	۱۴۰۰	رتبه بندی متغیرهای زیست محیطی و مسئولیت اجتماعی بر ارزش بازار شرکت ها بر اساس تکنیک FAHP	در صورت الزام دولت به اجرای قوانین و مقررات سختگیرانه، شرکت ها موظف به اجرای تعهدات زیست محیطی خود بوده و در راستای تولید محصولات سازگار با محیط زیست و توسعه پایدار قدم برخواهند داشت. قرار گرفتن آلاینده‌گی تجهیزات در رتبه پنج، کالیبره نمودن و بهسازی ماشین آلات و تجهیزات در راستای آلاینده‌گی حداقلی را تبیین می نماید. رتبه های پایین متغیرهای زیست محیطی، نشان دهنده شکاف بالای وضعیت انتظارات جامعه با وضعیت موجود است و این امر مستلزم این است که شرکت ها برای پاسخگویی به انتظارات ذی نفعان و جامعه، قدم های جدی تری بردارند.
امیری و وزیری	۱۳۹۹	اخلاق و مسئولیت اجتماعی در سازمان (مطالعه موردی: اداره راه آهن بندر عباس)	مسئولیت بدون اخلاق و اخلاق بدون مسئولیت می تواند سازمان را از همه لحاظ به پیری بکشاند. و باعث بطلان اجتماعی سازمان شود.
خواجهوند و همکاران	۱۳۹۹	شناسایی عوامل موثر در شکل گیری و ارتقای تفکر انتقادی مدیران	بر اساس یافته های پژوهش میتوان اذعان داشت که مدیران سازمانی با تقویت عوامل موثر در شکلگیری و ارتقای تفکر انتقادی در سازمان موفقتر عمل می کنند.
خوزانی و همکاران	۱۳۹۸	رابطه مهارت تفکر انتقادی و خودکارآمدی اعضای هیأت علمی دانشکده های کشاورزی و منابع طبیعی دولتی و آزاد شهر اصفهان	مهارت تفکر انتقادی اعضای هیأت علمی در سطح پایین و خودکارآمدی آنها در سطح بالایی قرار دارد
مسعودیان و همکاران	۱۳۹۷	طراحی الگوی تفکر انتقادی بر اساس نظریه ساختن گرایی ویگوتسکی و تأثیر آن بر تفکر انتقادی دانش آموزان	الگوی آموزش تفکر انتقادی بر اساس نظریه ی ویگوتسکی در سه مؤلفه نقش معلم، نقش یادگیرنده و نقش دانش طبقه بندی شدند
موسوی و همکاران	۱۳۹۷	تبیین الگوی ایفای مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و تأثیر آن بر کیفیت سود	ایفای مسئولیت اجتماعی شرکت با کیفیت سود رابطه مستقیم و معنادار دارد.
شهسواری و سلمانی	۱۳۹۷	بررسی پیامدهای اقتصادی مسئولیت پذیری اجتماعی شرکتها	مسئولیت اجتماعی بالا، ناکارآمدی سرمایه گذاری را تا حدی کاهش و در نتیجه کارایی سرمایه گذاری را افزایش داده است
امیر حسینی و قبادی	۱۳۹۵	گزارشگری مسئولیت اجتماعی، عملکرد مالی و مالکیت نهادی	نتایج حاکی از تاثیر متغیر واسطه ای عملکرد مالی بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی و مالکیت نهادی می باشد.
رحمانی	۱۳۹۴	تاثیر مسئولیت اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت در صنعت بیمه (مطالعه موردی: شرکت های بیمه شعب استان آذربایجان غربی)	از بین متغیرهای مستقل تنها دو بعد مسئولیت اجتماعی نسبت به کارکنان و مسئولیت اجتماعی نسبت به جامعه بر متغیرهای وابسته شاخص های عملکرد مالی تاثیر مثبت و معنی دار دارد.
صنوبر و همکاران	۱۳۸۹	بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری اجتماعی با عملکرد مالی شرکت ها	بین متغیر مسئولیت پذیری اجتماعی و هر یک از ابعاد پنج گانه ی آن با متغیر عملکرد مالی، رابطه ای وجود ندارد. همچنین بین اندازه و ریسک سازمان با عملکرد مالی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

¹ Gil et al

² Kim and Kim

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر داده‌ها آمیخته اکتشافی (کیفی و کمی) و از نظر روش اجرای پژوهش از نوع داده بنیاد (مرحله کیفی) و پیمایشی مقطعی (مرحله کمی) است. جامعه مرحله کیفی صاحب‌نظران و خبرگان دانشگاهی (اساتید دانشگاه در حوزه حسابداری و مالی) می‌باشند که به صورت هدفمند مصاحبه از ۲۰ نفر انجام شد. جامعه آماری بخش کمی پژوهش، شامل مدیران مالی شرکت‌های عضو بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. تعداد نمونه به روش تصادفی ساده و با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد.

مطالعه پژوهش حاضر طی سه مرحله انجام شد. در مرحله اول یا مرحله شناخت و تبیین طرح تحقیق، تهیه طرح تحقیق، مطالعه مقدماتی مبانی نظری مرتبط با تحقیق در حوزه گزارشگری مسئولیت اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت. در این بخش مفاهیم و مقوله‌هایی که می‌توانند با بهبود گزارشگری مسئولیت اجتماعی و تفکر انتقادی مرتبط شود مورد بررسی قرار گرفت. همچنین ادبیات پژوهشی داخلی و خارجی بررسی شد. در مرحله دوم یعنی مرحله شناسایی مولفه‌ها و طراحی الگو (تحقیق کیفی) با توجه به یافته‌های مرحله اول تحقیق، در ابتدای امر سوالات مصاحبه‌ها تدوین شد. مصاحبه‌های عمیق با خبرگان صورت گرفت. انتخاب نمونه‌ها در این بخش تا مرحله اشباع نظری پیش رفت. در ادامه تحلیل داده‌های کیفی به روش کدگذاری باز، محوری و انتخابی صورت گرفت. در پایان این مرحله استخراج الگوی مفهومی یعنی الگوی استخراجی از روش نظریه داده بنیاد تدوین شد.

در مرحله سوم که تدوین ابزار پژوهش و آزمون الگو نام دارد، ابتدا مولفه‌های شناسایی شده به منظور تایید یا رد آنان با استفاده از روش دلفی مورد بررسی قرار گرفت. در این مرحله پرسشنامه دلفی طراحی شد و در بین خبرگان به اجرا درآمد. پس از پالایش یافته‌های دلفی، مدل داده بنیاد مورد ملاحظه مجدد قرار گرفت. در ادامه برای آزمون تجربی الگوی اندازه‌گیری نمونه‌گیری از مدیران به عمل آمد و داده‌های لازم گردآوری شد. در نهایت تحلیل و تایید الگوی اندازه‌گیری پژوهش با استفاده از آزمون تحلیل عاملی تاییدی صورت گرفت.

روش تحلیل داده‌ها در بخش کیفی این پژوهش استفاده از روش کدگذاری نظری (برگرفته از روش نظریه داده بنیاد) می‌باشد. تحلیل داده‌های بدست آمده در این پژوهش به صورت جداگانه صورت گرفت. به عبارت دیگر داده‌های کیفی نیز با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی و ملزومات انجام هر یک از این مراحل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت تا در نهایت به نظریه‌ای برای تبیین الگوی گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی نائل آییم. پس از تدوین پرسشنامه برحسب نظریه بدست آمده با استفاده از روش دلفی به تعیین اعتبار پرسشنامه پرداخته شد. در نهایت پرسشنامه اعتباریافته پخش شده و داده‌های کمی جمع‌آوری شد. برای تحلیل داده‌های کمی در این پژوهش از تحلیل عاملی تاییدی برای تعیین روایی الگو استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های کدگذاری باز

در طول مرحله کدگذاری باز، داده‌ها به دقت مورد بررسی قرار گرفتند، عبارات و مفاهیم مناسب و مقوله‌های مربوط مشخص شدند، ابعاد و ویژگی‌ها تعیین شد و الگو مورد بررسی قرار گرفت. واحد اصلی تحلیل برای کدگذاری باز و محوری، مفاهیم بودند. هنگام تجزیه و تحلیل دقیق داده‌ها، مفاهیم از طریق عنوان گذاری توسط محقق، به طور مستقیم از رونوشت مصاحبه شرکت کنندگان (کدهای زنده) و یا با توجه به موارد مشترک کاربرد آنها ایجاد شدند. نسخه‌های پیاده شده مصاحبه‌ها برای یافتن شاخص‌های اصلی به طور منظم مورد بررسی قرار گرفتند که در مجموع ۱۲۶ شاخص از مصاحبه‌ها بدست آمد.

یافته‌های کدگذاری محوری

در این قسمت به بررسی مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی پرداخته شد. در این روش ابتدا مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی که شامل مسئولیت‌پذیری (اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی، قانونی و سازمانی) می‌شود، مشخص شد و سپس بر مبنای تفکر انتقادی که شامل (انتقادگرایی، تفکر، تحلیل و ترکیب و خلاقیت) می‌شود، به صورت محوری

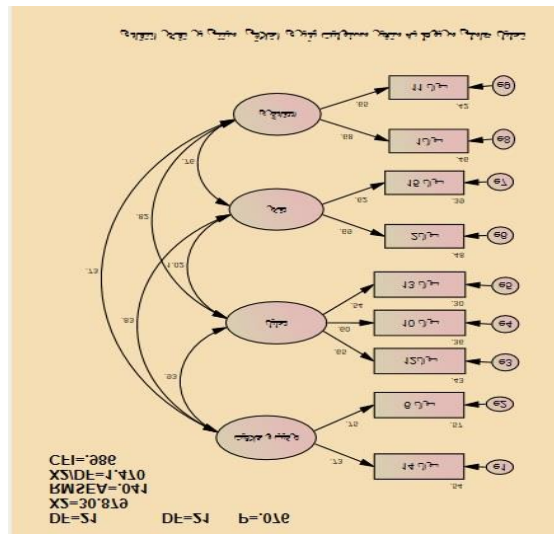
متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	حداقل	حداکثر	دامنه
اخلاقی	انتقادگری	۵/۳۳	۲/۰۷۱۹۰	۰/۲۸۳	-۰/۹۹۷	۲	۸
	تفکر	۵/۴۹	۲/۰۵۳۲۴	۰/۵۳۸	-۰/۶۰۶	۲	۸
	تحلیل	۷/۹۷	۲/۶۵۶۸۵	۰/۷۲۳	-۰/۲۰۵	۳	۱۲
	ترکیب و خلاقیت	۵/۳۲	۱/۹۳۶۸۱	۰/۶۷۸	-۰/۲۹۱	۲	۸
اجتماعی	انتقادگری	۹/۰۳	۳/۰۵۲۵۵	۰/۲۷۸	-۰/۶۵۹	۳	۱۲
	تفکر	۹/۱۰	۲/۸۳۵۶۴	۰/۱۰۳	-۰/۶۸۶	۳	۱۲
	تحلیل	۱۱/۹۰	۳/۳۸۲۹۵	۰/۲۲۳	-۰/۶۰۰	۵	۱۵
	ترکیب و خلاقیت	۱۵/۰۵	۴/۰۳۱۹۴	۰/۱۹۵	-۰/۶۰۹	۶	۱۹
قانونی	انتقادگری	۱۱/۹۱	۲/۸۴۷۶۸	-۰/۰۱۱	-۰/۳۴۴	۵	۱۴
	تفکر	۲۰/۷۲	۴/۳۳۷۹۹	۰/۱۱۸	-۰/۲۰۵	۹	۲۳
	تحلیل	۲۶/۴۷	۵/۵۰۰۰۳	-۰/۰۳۹	-۰/۲۹۷	۱۲	۲۸
	ترکیب و خلاقیت	۱۷/۴۰	۳/۸۶۲۹۸	۰/۱۵۸	-۰/۴۷۵	۹	۱۸
سازمانی	انتقادگری	۱۱/۵۵	۲/۹۸۳۳۵	۰/۲۰۲	-۰/۱۹۱	۵	۱۵
	تفکر	۸/۹۰	۲/۸۶۰۰۴	۰/۲۰۸	-۰/۶۳۵	۳	۱۲
	تحلیل	۲۰/۱۳	۴/۲۵۳۷۷	۰/۱۶۵	-۰/۰۲۵	۸	۲۴
	ترکیب و خلاقیت	۱۷/۲۱	۳/۷۳۲۵۳	۰/۱۳۲	-۰/۱۳۴	۹	۲۰
اقتصادی	انتقادگری	۵/۶۶	۱/۹۷۳۰۱	۰/۱۶۱	-۰/۶۰۵	۳	۱۱
	تفکر	۵/۸۴	۲/۳۳۶۰۱	۰/۲۴۳	-۰/۵۶۹	۳	۱۲
	تحلیل	۸/۵۴	۲/۵۵۳۹۲	۰/۲۹۴	-۰/۹۴۱	۲	۸
	ترکیب و خلاقیت	۸/۴۸	۲/۳۹۱۱۰	۰/۳۷۹	-۰/۲۰۶	۲	۸

کدگذاری شد و نوع هر مؤلفه نیز به تفکیک مشخص گردید. سپس با استفاده از نرم افزار گرافیکی AMOS میزان همگرایی و همبستگی درونی هر یک از مؤلفه‌ها مشخص و ارتباط مؤلفه‌ها با یکدیگر مشخص گردید.

جدول ۲: یافته‌های توصیفی مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی

جدول ۲ بر حسب میزان پاسخگویی مدیران به سوالات گزارش شده است. در این قسمت ابعاد مختلف مسئولیت‌پذیری اجتماعی بررسی و ابعاد آن قابل مشاهده است. براساس معیارهای که مدیران برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی انتخاب نموده تنظیم شده و میزان همبستگی درونی و روایی آن مطلوب گزارش شده است. در ادامه به بررسی برازش مدل پرداخته می‌شود و میزان همسانی آن نشان داده می‌شود.

مؤلفه های مسئولیت پذیری اخلاقی مبتنی بر تفکر انتقادی

نمودار ۱: دیاگرام تحلیل عاملی مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری اخلاقی مبتنی بر تفکر انتقادی

نمودار ۱. دیاگرام تحلیل عاملی مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری اخلاقی که یکی از ابعاد مسئولیت پذیری اجتماعی است را مورد بررسی قرار داده است. نتایج بالا همانطور که در ادامه به آن پرداخته ایم نشان می دهد که مدل دارای برازش نیکویی مطلوبی می باشد. در آن بعد اخلاقی مسئولیت پذیری بر مبنای تفکر انتقادی ترسیم شده است. جدول ۳. مؤلفه های اصلی مسئولیت پذیری اخلاقی مبتنی بر تفکر انتقادی را نشان می دهد.

جدول ۳: مؤلفه های تأیید شده مسئولیت پذیری اخلاقی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	ردیف	گویه
انتقادی	۱	پاسخگویی اخلاقی و وجدانی
	۱۱	عدم جانبداری و فارغ از هر نوع وابستگی سیاسی
تفکر	۲	ضوابط رفتاری، اخلاقی و اطاعت پذیری
	۱۵	پایبند بودن به قوانین و مقررات و منشور اخلاق سازمانی
	۱۲	انتصابات مبتنی بر دانش و صلاحیت های اخلاقی و حرفه ای
تحلیل	۱۰	شرکت در دوره های رفتار حرفه ای و آیین اخلاقی
	۱۳	دوری از رفتارهای کلیشه ای و در نظر گرفتن خواسته های جمعی و نه افراد خاص
ترکیب و خلاقیت	۶	استفاده از ارزیابی های صادقانه و نگاه شفاف و غیر جهت دار به موضوعات در برخورد با نیروها
	۱۴	گشودگی ذهنی

جدول ۴. ماتریس کوواریانس مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری اخلاقی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	تخمین	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
-------	-------	----------------	-------------	--------------

۰/۰۰۰	۶/۲۴۴	۰/۰۸۶	۰/۵۳۸	انتقادگری	↔	تفکر
۰/۰۰۰	۷/۵۶۲	۰/۰۹۴	۰/۷۱۲	تفکر	↔	تحلیل
۰/۰۰۰	۷/۳۸۶	۰/۰۸۹	۰/۶۵۹	تحلیل	↔	ترکیب و خلاقیت
۰/۰۰۰	۶/۴۷۲	۰/۰۸۰	۰/۵۱۸	انتقادگری	↔	تحلیل
۰/۰۰۰	۷/۰۸۴	۰/۰۹۴	۰/۶۶۲	تفکر	↔	ترکیب و خلاقیت
۰/۰۰۰	۶/۳۳۱	۰/۰۸۳	۰/۵۲۷	انتقادگری	↔	ترکیب و خلاقیت

جدول ۴: ماتریس کوواریانس متغیرها مؤلفه های مسئولیت پذیری اخلاقی مبتنی بر تفکر انتقادی را نشان می دهد درصد تخمین بدست آمده بیشتر از $Cov=0/5$ می باشد که نشان دهنده ارتباط خطی بین مؤلفه ها می باشد. نسبت بحرانی بیشتر $2/96$ و سطح معناداری کمتر از $p < 0/05$ این همبستگی را تأیید می کند.

جدول ۵: معیارهای بررسی مناسبت مدل کلی

مدل	NFI	RFI	IFI	TLI	CFI
مدل کلی	۰/۹۶۰	۰/۹۳۱	۰/۹۸۷	۰/۹۷۷	۰/۹۸۶
مدل مستقل	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

بررسی

برای

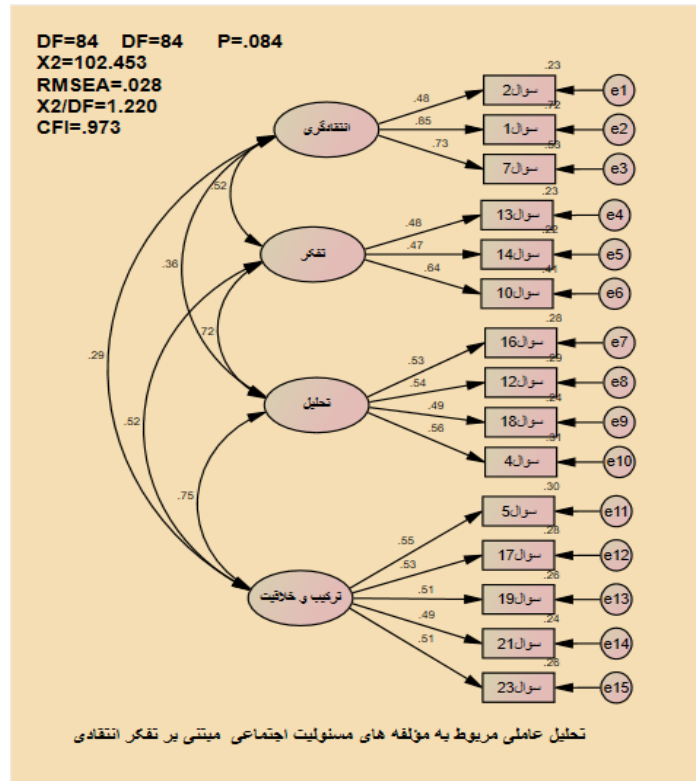
میزان برازش هر مدل ساختاری شاخص های مختلفی وجود دارد که نشان می دهد که آیا مدل می تواند یک ترسیم درست ارائه دهد یا خیر در اینجا کاربردی ترین مدل ها برای برازش نیکویی مورد ارزیابی قرار گرفته است. همانطور که از جدول بالا قابل مشاهده می باشد شاخص برازش بهنجار بنتلر- بونت ($NFI=0/960$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش نسبی ($RFI=0/931$) و مقدار $p=0/000$ و مدل ($IFI=0/987$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش تاکر- لوئیس ($TLI=0/977$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص تطبیقی ($CFI=0/986$) و سطح معناداری $p=0/000$ نشان می دهد که مدل دارای برازش مطلوبی می باشد. می توان گفت هر چقدر مقدار بدست آمده به مقدار ۱ نزدیک تر باشد مدل دارای ارزش بیشتری است و میزان اعتبار و همسانی درونی آن بیشتر است. اگر مقدار کمتر از $0/05$ باشد برازش مدل ضعیف و مقدار بیشتر از $0/07$ دارای گزارش بهتری از مدل ارائه شده است.

جدول ۶. معناداری برازش مدل تحلیل عاملی

مدل	X^2	RMSEA	X2/DF	p-value
تحلیل عاملی	۳۰/۸۷۹	۰/۰۴۱	۱/۴۷۰	۰/۰۷۶

جدول ۶: شاخص های برازش نیکویی به وسیله نرم افزار آموس مورد سنجش قرار گرفته است. مقدار شاخص RMSES برابر با ($0/041$) می باشد. که مقدار مطلوب آن باید کوچکتر از $0/08$ باشد و مقدار $CR=1/470$ که نقطه بحرانی را نشان می دهد باید کمتر از مقدار ۳ باشد. بعضی از پژوهشگران مقدار کمتر از ۲ را مطلوب می دانند. مقدار p -value باید بیشتر از $0/05$ باشد که مدل تأیید گردد. تمام شاخص های به دست آمده در این مدل مطلوب هستند و دارای برازش خوبی هستند.

مسئولیت پذیری اجتماعی بر اساس تفکر انتقادی

نمودار ۲: دیگرام تحلیل عاملی مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی

جدول ۷. مؤلفه های تأیید شده مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	ردیف	گویه
انتقادیگری	۲	مشارکت فعالانه در جامعه
	۷	فعالیت های اجتماعی و فرهنگی مطلوب و موثر
	۱	انعکاس منافع و هزینه های اجتماعی
تفکر	۱۳	دگر اندیشی
	۱۴	رجحان منفعت جمعی بر منفعت خویش
	۱۰	بهبود چهره عمومی
تحلیل	۱۶	توانایی شناخت نیازهای جامعه و تحلیل این نیازمندی ها
	۱۸	آگاهی به مسائل اجتماعی
	۴	برنامه ریزی و کنترل اجتماعی
ترکیب و خلاقیت	۱۲	شناسایی و تشخیص مشکلات اجتماعی
	۱۷	ارتقا فرهنگ اجتماعی
	۱۹	درج هزینه و منافع اجتماعی نامشهود
	۲۳	ارتقا مشاوره های اجتماعی و روانشناختی
	۲۱	استفاده از مشاوران مالی و اجتماعی
	۵	تدوین استاندارد مسئولیت اجتماعی در آینده

جدول بالا گویه‌های مربوط مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی را مورد بررسی قرار داده است. در بررسی مدل بدست آمده که به وسیله تحلیل عاملی میزان همبستگی و تعامل درونی هریک از مؤلفه‌ها مطلوب گزارش شده است. در این روش که سوالات مربوط به مسئولیت اجتماعی توسط نمونه ۲۸۶ نفر مورد آزمون قرار گرفت که سوالاتی که گزارش شده است دارای همبستگی مثبتی با مؤلفه های بدست آمده است. جدول زیر میزان همبستگی هریک از سوالات را نشان می دهد.

جدول ۸. ماتریس کوواریانس مؤلفه های مربوط مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	تخمین	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
ترکیب و خلاقیت	۰/۳۴۴	۰/۰۶۸	۵/۰۲۷	۰/۰۰۰
تفکر	۰/۲۷۹	۰/۰۶۶	۴/۴۹۱	۰/۰۰۰
انتقادگری	۰/۱۸۸	۰/۰۴۷	۳/۹۷۱	۰/۰۰۰
ترکیب و خلاقیت	۰/۲۳۲	۰/۰۵۹	۳/۹۰۵	۰/۰۰۰
انتقادگری	۰/۱۳۴	۰/۰۳۹	۳/۴۶۷	۰/۰۰۰
ترکیب و خلاقیت	۰/۱۱۶	۰/۰۳۸	۳/۰۳۵	۰/۰۰۲

جدول ۸ ماتریس کوواریانس سوالات مربوط به مسئولیت پذیری اجتماعی را نشان می دهد. نشان دهنده ارتباط خطی به مولفه های مسئولیت پذیری اجتماعی است. مقدار نسبت بحرانی بیشتر ۲/۹۶ و سطح معناداری آن نیز در سطح خطای $p < ۰/۰۰۰$ قرار دارد.

جدول ۹: معیارهای بررسی مناسبت مدل کلی

مدل	NFI	RFI	IFI	TLI	CFI
مدل کلی	۰/۸۷۰	۰/۸۳۸	۰/۹۷۴	۰/۹۶۶	۰/۹۷۳
مدل مستقل	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

همانطور
جدول ۹
که از
قابل

مشاهده می باشد شاخص برازش بهنجار بنتلر- بونت (NFI=۰/۸۷۰) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش نسبی (RFI=۰/۸۳۸) و مقدار $p=۰/۰۰۰$ و مدل (IFI=۰/۹۷۴) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تاکر- لوئیس (TLI=۰/۹۶۶) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تطبیقی (CFI=۰/۹۷۳) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ نشان می دهد که مدل دارای برازش مطلوبی می باشد.

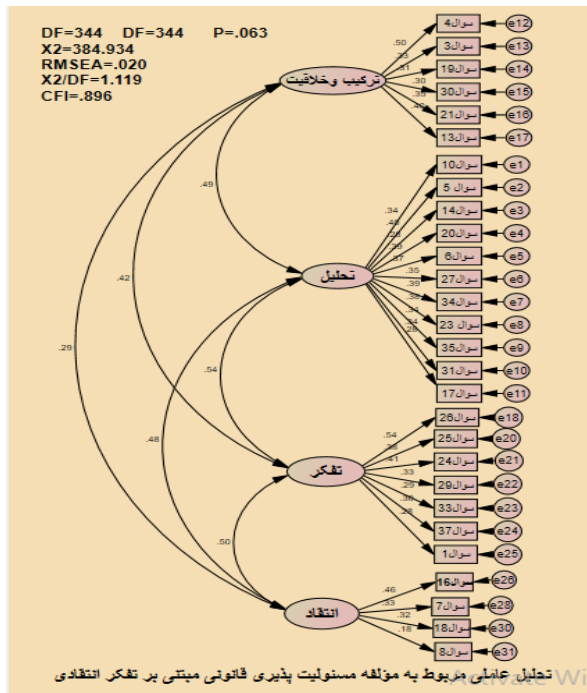
جدول ۱۰: معناداری برازش مدل تحلیل عاملی

مدل	X ²	RMSEA	X ² /DF	p-value
تحلیل عامل	۱۰۲/۴۵۳	۰/۰۲۸	۱/۲۲۰	۰/۰۸۴

جدول ۱۰ شاخص های برازش نیکویی به وسیله نرم افزار آموس مورد سنجش قرار گرفته است. مقدار شاخص RMSES برابر با (۰/۰۲۸) می باشد. که مقدار مطلوب آن باید کوچکتر از ۰/۰۸ باشد و مقدار $CR=۱/۲۲۰$ که نقطه بحرانی را نشان می

دهد باید کمتر از مقدار ۳ باشد. بعضی از پژوهشگران مقدار کمتر از ۲ را مطلوب می دانند. مقدار p-value باید بیشتر از ۰/۰۵ باشد که مدل تایید گردد. تمام شاخص های به دست آمده در این مدل مطلوب هستند و دارای برازش خوبی هستند.

مسئولیت پذیری قانونی بر اساس تفکر انتقادی

نمودار ۳: دیاگرام تحلیل عاملی مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری قانونی مبتنی بر تفکر انتقادی

جدول ۱۱: مؤلفه های مسئولیت پذیری قانونی مبتنی بر تفکر انتقادی

نتیجه	گویه	ردیف	مؤلفه
رد	انتقاد به عملکرد	۲	انتقادی گری
رد	نظرسنجی از سهامداران عمده و یا نظرسنجی عمومی	۲۲	
قبول	اهمیت دادن به تفکر انتقادی	۷	
قبول	تقویت ویژگی های مهارت تفکر انتقادی	۱۶	
قبول	نگاه منتقدانه به موضوعات و عدم پذیرش پاسخهای سطحی	۱۸	
رد	تشکیل تیم های هم اندیشی از طریق ترکیب نیروهای مختلف سازمان	۱۵	
رد	استفاده از نظرات کارشناسان تخصصی هر امور	۱۱	
رد	حرکت بر مدار استانداردها و پرهیز از اعمال سلیقه در ارزیابی ها	۱۲	
قبول	عینیت گرایی	۸	
قبول	پرهیز از اعمال سلیق شخصی در ارزیابی و تحلیل وضعیت	۲۶	
قبول	تعیین قوانین درست و پایدار جهت حمایت کارکنان	۲۵	تفکر
قبول	تدوین قوانین درست و پایدار جهت ایجاد ضوابط درست	۲۴	
قبول	فرهنگ سازی و درست اندیشی	۲۹	

قبول	۳۳	شایسته سالاری و تعیین قابلیت ها	
قبول	۳۷	دخالت کمتر دولت در مسائل	
رد	۳۶	ممانعت از گسترش قوانین و مقررات دولتی	
قبول	۱	آرمان گرایی و کمال گرایی	
قبول	۶	ارجاع موضوعات به شورای راهبردی و یا استفاده از نقطه نظرات مشاورات متخصص هر حوزه	
رد	۲۷	درک قاطع از شرایط موجود	
رد	۲۸	آگاهی به زیرساختها	
قبول	۳۴	درک مفاهیم انتزاعی و غیر مشهود	
قبول	۲۳	داشتن علم کافی و ترفیع بصورت سلسه مراتب و مطالعه تطبیقی	
قبول	۳۵	پاسخگویی	تالیف
قبول	۳۱	استراتژی یادگیری در طول زندگی	
قبول	۵	مهارت حل مساله	
قبول	۱۴	تعهد و تخصص و تجربه کافی	
قبول	۱۰	داشتن آگاهی و علم کافی نسبت به امور محوله و تجربه مکفی	
قبول	۲۰	پاسخگویی در برابر ذینفعان	
رد	۹	مدیریت استرس در موقعیتهای مختلف و مدیریت خشم	
قبول	۱۷	یادگیری و به خاطر سپردن مطالب برحسب اولویت آنها	
قبول	۴	خلاصیت و دید روشنفکرانه	
قبول	۳	ایده پردازی	
قبول	۱۹	افزایش توانایی در ایجاد نوآوری و خلاصیت	تالیف و ترجمه
رد	۳۲	افزایش تبلیغ برای مسئولیت و جلب اعتماد برای مسئولیت	
قبول	۳۰	آینده نگری و آینده پژوهی	
قبول	۲۱	وضع کتترلهای داخلی در امور داخلی شرکت	
قبول	۱۳	فراهم نمودن امنیت شغلی کارکنان	

جدول ۱۱ گزاره های کد گذاری شده در بعد مسئولیت پذیری قانونی مبتنی بر تفکر انتقادی را مورد بررسی قرار داده است. در قسمت سوالات باز بنابر مواردی که در ارتباط با ساختار هر مؤلفه ارائه گردید در این قسمت نیز سوالات کدگذاری و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و سوالاتی که بیشترین تطابق و همسانی در نمونه ۲۸۶ نفری داشته اند انتخاب و سوالاتی که حذف گردید نیز مشخص شد. سوالات مربوط به بعد مسئولیت پذیری قانونی شامل ۳۷ گزاره بود که از این تعداد ۲۷ مورد از آنها توسط نمونه دارای بیشترین همسانی با مقوله مربوطه داشته و توسط مدل ارزیابی و همسانی مطلوبی گزارش گردید. نمودار ۳. مدل نهایی مربوط به میزان همسانی گزاره های در بعد مسئولیت پذیرنموداری قانونی مبتنی بر تفکر انتقادی را نشان می دهد.

جدول ۱۲ ماتریس کوواریانس مؤلفه های مربوط مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	تخمین	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
انتقادگری ↔ تفکر	۰/۱۷۶	۰/۰۵۹	۲/۹۹۰	۰/۰۰۳
تحلیل ↔ تفکر	۰/۱۶۵	۰/۰۵۰	۳/۳۰۹	۰/۰۰۰
تحلیل ↔ ترکیب و خلاقیت	۰/۱۳۵	۰/۰۴۵	۳/۰۳۰	۰/۰۰۲
ترکیب و خلاقیت ↔ تفکر	۰/۱۶۵	۰/۰۵۴	۳/۰۵۶	۰/۰۰۲
انتقادگری ↔ تحلیل	۰/۱۱۹	۰/۰۴۴	۲/۷۱۳	۰/۰۰۷
انتقادگری ↔ ترکیب و خلاقیت	۰/۰۹۰	۰/۰۴۹	۱/۸۵۱	۰/۰۶۴

جدول ۱۲ ماتریس کوواریانس سوالات مربوط به مسئولیت پذیری قانونی را نشان می دهد. مقدار نسبت بحرانی بیشتر ۲/۹۶ و سطح معناداری آن نیز در سطح خطای کمتر از یک صدم قرار دارد.

جدول ۱۳ معیارهای بررسی مناسبت مدل کلی

مدل	NFI	RFI	IFI	TLI	CFI
مدل کلی	۰/۵۰۰	۰/۴۵۱	۰/۹۰۴	۰/۸۸۵	۰/۸۹۶
مدل مستقل	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

همانطور که از جدول ۱۳ قابل مشاهده می باشد شاخص برازش بهنجار بتلر- بونت (NFI=۰/۵۰۰) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش نسبی (RFI=۰/۴۵۱) و مقدار $p=۰/۰۰۰$ و مدل (IFI=۰/۹۰۴) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تاکر- لوئیس (TLI=۰/۸۸۵) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تطبیقی (CFI=۰/۸۹۶) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ نشان می دهد که مدل دارای برازش مطلوبی می باشد.

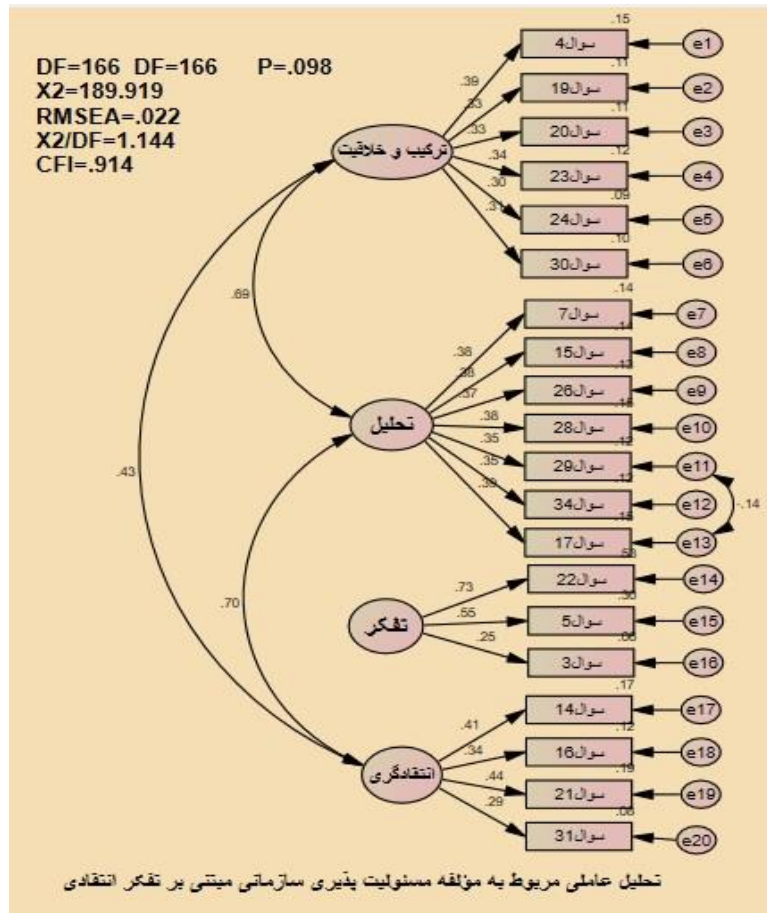
جدول ۱۴: معناداری برازش مدل تحلیل عاملی

مدل	X ²	RMSEA	X ² /DF	p-value
تحلیل عامل	۳۸۴/۹۳۴	۰/۰۲۰	۱/۱۱۹	۰/۰۶۳

جدول ۱۴ شاخص های برازش نیکویی مدل ارائه شده را نشان می دهد که در این نتایج نقطه بحرانی $CR = ۱/۱۱۹$ باید کمتر از ۳ باشد، مقدار RMSES باید کوچکتر از ۰/۰۸۰ باشد که در اینجا (۰/۰۲۰) است. مقدار p-value باید بیشتر ۰/۰۵ باشد که مدل تأیید گردد. تمام شاخص های بدست آمده در این مدل مطلوب هستند و دارای برازش خوبی است.

مسئولیت پذیری سازمانی بر اساس تفکر انتقادی

نمودار ۴: دیاگرام تحلیل عاملی مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری سازمانی مبتنی بر تفکر انتقادی

جدول ۱۵: مؤلفه های تأیید شده مسئولیت پذیری سازمانی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	ردیف	گویه ها
انتقادی	۱۴	بکار گرفتن مدیران و کارمندان انتقادگر
	۱۶	وجود تفکر انتقادی در شرکت
	۲۱	به کارگیری نیروهای منعطف و دارای افکار به روز
تفکر	۳۱	مطالعه عمیق از وضعیت موجود و شناسایی محدودیت ها و گزارشگری
	۲۲	تمایل به توسعه و رشد در زوایای مختلف
تحلیل	۵	وابستگی متقابل نظامند
	۳	حسن اجرای امور و برنامه ها در ارتقاء مسئولیت اجتماعی
	۷	سطح سواد و آگاهی و توانایی تجزیه و تحلیل مسائل
	۱۵	مسئله یابی سازمانی بالاخص در درک موارد نامشهود
	۲۶	بررسی بازارهای داخلی و خارجی و بین المللی
	۲۸	تحلیل درست مسایل و بررسی شرایط و اقدام و تصمیم سنجیده
	۲۹	ژرف اندیشی و تکیه بر مسائل کلیدی با تحلیل محتوا و درک مسائل ذهنی
	۳۴	توانایی بررسی و شناخت نقاط ضعف و قوت
	۱۷	آگاهی و دانش کافی و ارزیابی بازار جهانی

دستیابی سازمان به منافع خود در بلندمدت	۴	تفکر انتقادی
حل مساله و تصمیم گیری	۱۹	
دست یابی به سرنخهای جدید و شیوه های نوین	۲۳	
استفاده از کارشناسان منتقد و صاحب نظر در امور پایین دستی	۲۴	
ایجاد تفکر سیستمی	۳۰	

جدول بالا نشان می دهد که بعد بررسی و اجرای آزمون نظر سنجی سوالات مدل ارائه شده در بالا مؤلفه های فوق مشخص گردید.

جدول ۱۶: وزن های رگرسیونی استاندارد شده تحلیل عاملی

تخمین		مؤلفه	
۰/۳۸۸	سوال ۴	←	ترکیب و خلاقیت
۰/۳۳۵	سوال ۱۹	←	ترکیب و خلاقیت
۰/۳۳۱	سوال ۲۰	←	ترکیب و خلاقیت
۰/۳۴۰	سوال ۲۳	←	ترکیب و خلاقیت
۰/۲۹۸	سوال ۲۴	←	ترکیب و خلاقیت
۰/۳۱۳	سوال ۳۰	←	ترکیب و خلاقیت
۰/۳۷۹	سوال ۷	←	تحلیل
۰/۳۷۸	سوال ۱۵	←	تحلیل
۰/۳۶۶	سوال ۲۶	←	تحلیل
۰/۳۸۳	سوال ۲۸	←	تحلیل
۰/۳۴۵	سوال ۲۹	←	تحلیل
۰/۳۵۰	سوال ۳۴	←	تحلیل
۰/۳۹۰	سوال ۱۷	←	تحلیل
۰/۷۲۸	سوال ۲۲	←	تفکر
۰/۵۴۶	سوال ۵	←	تفکر
۰/۲۵۴	سوال ۳	←	تفکر
۰/۴۱۴	سوال ۱۴	←	انتقاد
۰/۳۴۰	سوال ۱۶	←	انتقادگری
۰/۴۴۰	سوال ۲۱	←	انتقادگری
۰/۲۸۶	سوال ۳۱	←	انتقادگری

جدول ۱۶. نتایج حاصل از بارهای عاملی گزاره های مربوط به بعد مسئولیت پذیری سازمانی مبتنی بر تفکر انتقادی را نشان می دهد. در این قسمت گزاره های بدست آمده دارای همبستگی متوسطی هستند. در بعد از گزاره ها با حذف بیشتر سوالات میزان همسانی آنها کمتر می شد. لذا ناچار به پذیرش گزاره ها با همبستگی ضعیف شدیم تا بتوانیم مدلی مطلوب از مؤلفه مذکور ارائه دهیم.

جدول ۱۷. ماتریس کوواریانس مؤلفه های مربوط مسئولیت پذیری سازمانی مبتنی بر تفکر انتقادی

مؤلفه	تخمین	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
ترکیب و خلاقیت	۰/۱۴۳	۰/۰۴۵	۳/۱۵۵	۰/۰۰۲
انتقادگری	۰/۱۰۸	۰/۰۴۶	۲/۳۶۲	۰/۰۱۸
انتقادگری	۰/۱۸۶	۰/۰۵۸	۳/۱۹۴	۰/۰۰۱

جدول ۱۷ میزان همبستگی مؤلفه ها از طریق کوواریانس نشان می دهد. سطح معناداری بدست آمده کمتر ۰/۰۵ می باشد که نشان دهنده همسانی بین مؤلفه ها می باشد و در بیشتر مولفه مقدار بحرانی بیشتر ۲/۹۶ گزارش شده است . نشان دهند مطلوب بودن مدل ارائه شده می باشد.

جدول ۱۸. معیارهای بررسی مناسبت مدل کلی

مدل	NFI	RFI	IFI	TLI	CFI
مدل کلی	۰/۵۹۵	۰/۵۳۷	۰/۹۲۱	۰/۹۰۲	۰/۹۱۴
مدل مستقل	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

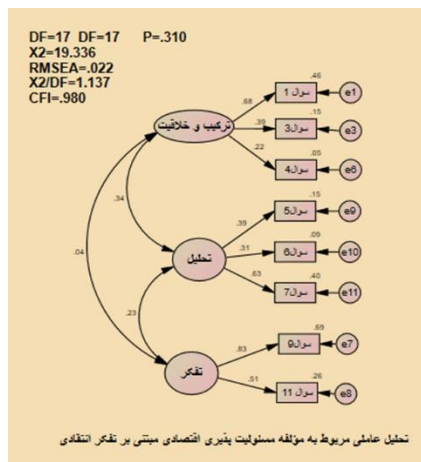
همانطور که از جدول ۱۸ قابل مشاهده می باشد شاخص برازش بهنجار بتلر- بونت (NFI=۰/۵۹۵) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش نسبی (RFI=۰/۵۳۷) و مقدار $p=۰/۰۰۰$ و مدل (IFI=۰/۹۲۱) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تاکر- لوئیس (TLI=۰/۹۰۲) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تطبیقی (CFI=۰/۹۱۴) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ نشان می دهد که مدل دارای برازش مطلوبی می باشد.

جدول ۱۹ معناداری برازش مدل تحلیل عاملی

مدل	X ²	RMSEA	X ² /DF	p-value
تحلیل عامل	۱۸۹/۹۱۹	۰/۰۲۲	۱/۱۴۴	۰/۰۹۸

جدول ۱۹ شاخص های برازش نیکویی به وسیله نرم افزار آموس مورد سنجش قرار گرفته است. این نرم افزار برای نمونه های بزرگتر کاربرد دارد. مقدار RMSES که برابر با (۰/۰۲۲) است. تقریب ریشه میانگین مربع خطا (RMSEA) آن بین صفر تا یک قرار دارد. و هرچه مقدار آن بزرگتر باشد نشان دهنده عدم مناسبت مدل و هرچه کوچک تر باشد نشان دهنده مناسبت مدل است. مقادیر مناسب آن کمتر از ۰/۰۸ پیشنهاد شده است. مقدار $CR=۱/۱۴۴$ که نقطه بحرانی را نشان می دهد باید کمتر از مقدار ۲ باشد. مقدار p-value باید بیشتر از ۰/۰۵ باشد که مدل تایید گردد. تمام شاخص های به دست آمده در این مدل مطلوب هستند و دارای برازش خوبی هستند.

مسئولیت پذیری اقتصادی بر اساس تفکر انتقادی

نمودار ۵. دیاگرام تحلیل عاملی مربوط به مؤلفه مسئولیت پذیری اقتصادی مبتنی بر تفکر انتقادی

ردیف	مؤلفه	شاخص‌ها
۱	تفکر انتقادی	درک کامل از شرایط ذینفعان اعم از مالی و غیر مالی
۳		تشخیص، تحلیل و ارزیابی داده
۴		دارای تبیین کامل نسبت به گزارشگری مالی و اقتصادی
۵		درک کامل از شرایط ذینفعان اعم از مالی و غیر مالی
۶	تفکر	شکوفایی و ارتقاء وضعیت مالی
۷		استفاده از اطلاعات واحدهای مختلف و درگیر نمودن افراد و کارکنان زیردست به این امور و ارائه گزارشات مالی مرتبط
۹	تفکر	شناخت شرکت ها و پاسخگویی به فعالیت ها و مسئولیت پذیری اقتصادی
۱۱		رفتارهای مبتنی بر تحلیل

جدول ۲۰ بیشترین سوالاتی که دارای همسانی بالایی در بین مشارکت کننده گان بود شناسایی و از طریق مدل گرافیکی و به وسیله برنامه آموکس نمایش داده شده است نتایج حاصل از گزارش برازش مدل در ذیل ارائه می گردد

جدول ۲۱: وزن های رگرسیونی استاندارد شده تحلیل عاملی

مؤلفه	←	سوال	تخمین
ترکیب و خلاقیت	←	سوال ۱	۰/۶۷۸
ترکیب و خلاقیت	←	سوال ۳	۰/۳۸۹
ترکیب و خلاقیت	←	سوال ۲	۰/۲۲۴
تفکر	←	سوال ۹	۰/۸۳۲
تفکر	←	سوال ۱۱	۰/۵۱۰
تحلیل	←	سوال ۵	۰/۳۹۲
تحلیل	←	سوال ۷	۰/۳۰۵
تحلیل	←	سوال ۶	۰/۶۲۹

جدول ۲۱ مربوط به بارهای عاملی بعد مسئولیت پذیری اقتصادی است. مقدار همبستگی و ضرایب مسیر هر یک از سوالات به تفکیک مشخص شده است. سوالات دارای همبستگی خوبی هستند در ادامه به بررسی نیکویی برازش مدل خواهیم پرداخت.

جدول ۲۲: معیارهای بررسی مناسبیت مدل کلی

مدل	NFI	RFI	IFI	TLI	CFI
مدل کلی	۰/۸۶۹	۰/۷۸۴	۰/۹۸۲	۰/۹۶۸	۰/۹۸۰
مدل مستقل	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

همانطور که از جدول ۲۲ قابل مشاهده می باشد شاخص برازش بهنجار بنتلر- بونت (NFI=۸۶۹) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش نسبی (RFI=۰/۷۸۴) و مقدار $p=۰/۰۰۰$ و مدل (IFI=۰/۹۸۲) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تاکر- لوئیس (TLI=۰/۹۶۸) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ و شاخص برازش تطبیقی (CFI =۰/۹۸۰) و سطح معناداری $p=۰/۰۰۰$ نشان می دهد که مدل دارای برازش مطلوبی می باشد.

جدول ۲۳ معناداری برازش مدل تحلیل عاملی

مدل	X ²	RMSEA	X2/DF	p-value
تحلیل عامل	۱۹/۳۳۶	۰/۰۲۲	۱/۱۳۷	۰/۳۱۰

جدول ۲۳ شاخص های برازش نیکویی به وسیله نرم افزار آموکس مورد سنجش قرار گرفته است. مقدار RMSES باید کوچکتر از ۰/۰۸ که در اینجا برابر با (۰/۰۲۲) است. قدار p-value باید بیشتر از ۰/۰۵ باشد که مدل تایید گردد.. مقدار CR=۱/۱۳۷ که نقطه بحرانی برازش مدل را نشان می دهد باید کمتر از مقدار ۲ باشد. تمام شاخص های به دست آمده در این مدل مطلوب هستند و دارای برازش خوبی هستند.

بحث و نتیجه گیری

در پژوهش حاضر سعی شده است با بررسی مقوله های حوزه مسئولیت اجتماعی ابعاد و نگرش های این حوزه با توجه به در نظر گرفتن مقوله تفکر انتقادی مورد ارزیابی قرار گیرد. از این حیث با توجه به دیدگاه خبرگان و متحصان این حوزه تعداد ۱۲۶ مورد از نظرات را در قالب سوالات محوری و کد گذاری شده شناسایی و در اختیار ۲۸۶ نفر از مدیران شرکت های عضو بورس اوراق بهادار قرار داده و از آنها نظر سنجی به عمل آورده ایم. سپس داده ها جمع آوری شده را به وسیله نرم افزار SPSS و برنامه مدل ساختاری AMOS مورد بررسی قرار داده ایم. در بررسی سوال اول: تدوین الگویی برای بهبود گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقاد چگونه است؟ در این پژوهش مسئولیت پذیری اجتماعی در پنج بعد مسئولیت پذیری اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی، قانونی و سازمانی بر اساس تفکر انتقادی که شامل ابعاد (انتقادی گری، تفکر، تحلیل، ترکیب و خلاقیت) تقسیم بندی شده اند. همه سوالات مربوط به هر حوزه به صورت محوری مورد بررسی قرار گرفته اند. در بعد اخلاقی مسئولیت پذیری اجتماعی تعداد ۹ گویه تایید شده است. در بعد اجتماعی مسئولیت پذیری اجتماعی ۱۵ گویه که دارای بیشترین همگرایی و همبستگی درونی بوده اند در مدل ساختاری بدست آمده است، در این حوزه سوالات همبستگی بالایی داشته اند. در بعد قانونی مسئولیت پذیری اجتماعی تعداد ۳۷ گزاره در قسمت کدگذاری محوری بوده است، که از این تعداد ۲۸ مورد از آنها دارای بیشترین همسانی با مقوله مربوطه داشته و توسط مدل ارزیابی و همسانی مطلوبی گزارش شده است. در بعد سازمانی مسئولیت پذیری که شامل ۳۴ گزاره در قسمت کدگذاری محوری بوده است، که از این تعداد ۲۰ گویه تایید شده است. در بعد اقتصادی مسئولیت پذیری ۱۳ گزاره بوده است، که از این تعداد ۸ گویه که دارای بیشترین همگرایی و همبستگی درونی بودند در مدل ساختاری بدست آمده است. نتایج شاخص $RMSES$ نشان می دهد که گزاره فوق بیشترین همسانی و همگرایی باهم دارند. در بررسی سوال دوم: مولفه ها و زیر مولفه ها بهبود گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی کدامند؟ نتایج بدست آمده نشان داد مسئولیت پذیری اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی شامل ۵ بعد می گردد. که شامل اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی، قانونی و سازمانی می باشد. در بررسی این سوال سعی شده است معیارهای که مرتبط با هر مقوله بوده است را به صورت معناداری به نمایش گذاشته شود. همخوانی گزاره ها در بخش به وسیله تحلیل عاملی مورد ارزیابی قرار گرفته است. روایی هر کدام از آنها تأیید و دارای همبستگی مطلوبی می باشند. سوال سوم: روابط علی و معلولی بین مولفه ها و زیر مولفه ها بهبود گزارشگری مسئولیت اجتماعی مبتنی بر تفکر انتقادی چگونه می باشد؟ در بررسی مولفه های هر شاخص با توجه به مدل سوالاتی که دارای همبستگی بالایی بوده اند تأیید و گزاره های نامربوط از پژوهش خارج شده اند. نتایج بدست آمده نشان می دهد که سوالاتی که در هر مقوله مطرح شده اند دارای ضریب همسانی و همبستگی مثبتی با مقوله مطرح شده دارند. و میزان ارتباط آن با سایر مقوله ها رد شده به این معنی که هر مقوله دارای سوالات و شاخص ها مربوط به خود می باشد که با دیگر مقوله ها جدا می باشد. در سوالات چهارم و پنجم که میزان سنجش مدل را اندازه گیری می کند. برای این کار از برنامه ساختاری آموس استفاده گردید. همانطور که در فصل چهارم نیز به آن اشاره شد. مدل های ساختاری از طریق شاخص هایی مختلفی از جمله شاخص برازش بهنجار بتلر- بونت ($NI=0/870$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش نسبی ($RFI=0/838$) و مقدار $p=0/000$ و مدل ($IFI=0/974$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش تاکر- لوئیس ($TLI=0/966$) و سطح معناداری $p=0/000$ و شاخص برازش تطبیقی ($CFI=0/973$) مورد سنجش قرار می گیرند که مقدار مطلوب بودن آن مقدار بیشتر از $0/7$ گزارش شده است و این در صورتی مطلوب واقع می شود که نسبت بحرانی آنها کوچکتر از ۳ باشد و مقدار $RMSES$ باید کوچکتر از $0/8$ باشد. در بعضی از پژوهش ها به طور سخت گیرانه تری این مقدار را کمتر $0/5$ در نظر می گیرند. که مشاهدات بدست در بررسی مدل ها با توجه به گفته محققان مختلف دارای درجه مطلوبیت بالایی از نظر برازش نیکویی می باشد. لذا در این پژوهش بیشترین حد امکان و سخت گیرانه تری اعمال شده است. و نتایج بدست آمده نشان دهند این واقعیت می باشد. مدل کلی بدست آمده را می توان یک مدل تفهیمی و کاربردی در حوزه مسئولیت پذیری اجتماعی دانست به این جهت که در تحقیقاتی مانند بداغی و همکاران (۱۳۹۹) تنها به ابعاد مسئولیت پذیری اجتماعی به صورت کلی بیان شده است تحقیقات حاضر با ارائه راهکاری نوع تفکر انتقادی نیز در آنها ملاک قرار گرفته است. ابعاد مختلف مسئولیت پذیری اجتماعی را در حیطه های مختلف تفکر انتقادی را مورد بررسی قرار داده است. یافته های این تحقیق با یافته تحیق حبیبی و همکاران نیز هم سویی

دارد. در تحقیقات آنها نیز این ملاک‌ها وجود دارد ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارای همبستگی و تأثیر متقابل بر هم وجود دارد. یکی از عواملی که می‌تواند باعث بهبود مسئولیت اجتماعی شرکتها گردد تفکر انتقادی به عملکرد شرکت‌ها بوده و با ارائه انتقادات سازنده و منطقی می‌توان شرکت‌ها را جهت افزایش مسئولیت اجتماعی خود و ارائه گزارشات لازم متقاعد نمود چرا که این نوع تفکر، شرکتها را از حالت انفعالی بیرون می‌آورد و به آنها مهارت‌ها و توانایی‌هایی می‌بخشد که به جای تقلید کورکورانه از الگوها و پذیرش بی‌چون و چرای وضع موجود، بتوانند با تمسک به تفکر و اندیشه انتقادی در جستجوی عملکرد اجتماعی و واقعی خود باشند و همچنین تفکر انتقادی به شرکتها کمک می‌کند تا در مسائل اجتماعی، داوری هوشمندانه داشته باشند و به طور دموکراتیک در حل مشکلات جامعه خویش سهمیم بوده و در راستای احقاق حق جامعه و شرکت گام بردارند.

پیشنهاد‌های پژوهشی

یکی از دلایلی که باعث موفقیت یک طرح پژوهشی می‌گردد به کارگیری شیوه اجرایی آن است. زمانی که یک مدل ساختاری بر روی نمونه اجرا باعث تبیین یک الگوی ساختاری می‌گردد نیازمند اجرا آن در طرح‌های اقتصادی است تا بتوان از نتایج آن استنباط درست صورت پذیرد. آموزش الگوی مسئولیت‌پذیری به شیوه تفکر انتقادی نیز یکی از این موارد می‌باشد. لذا لازم است در پژوهش‌هایی آتی این روش تفکر در حوزه اقتصادی و کسب و کار به علاقمندان در حوزه اقتصادی به ویژه مدیران آموزش داده شود و نتایج آن نیز مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- اشرف طالش، سیدهادی؛ فرساد امان الهی، غلامرضا؛ کیقبادی، امیررضا (۱۴۰۰)، رتبه بندی متغیرهای زیست محیطی و مسئولیت اجتماعی بر ارزش بازار شرکت‌ها بر اساس تکنیک FAHP، مجله مدیریت توسعه و تحول، ۴۵، صص ۱۲۷-۱۴۶.
- امیری، علی؛ وزیری، ماریا (۱۳۹۹)، اخلاق و مسئولیت اجتماعی در سازمان (مطالعه موردی: اداره راه آهن بندر عباس)، فصلنامه مدیریت و کسب و کارهای دانش بنیان، جلد ۱، شماره ۴، صص ۵۱-۶۵.
- خواجهوند، زینب؛ آقا احمدی، قربانعلی؛ فرخ سرشت، بهزاد؛ اسلامی، سعید (۱۳۹۹)، شناسایی عوامل موثر در شکل‌گیری و ارتقای تفکر انتقادی مدیران، فصلنامه سبک زندگی با محوریت سلامت، دوره ۴، شماره ۴، ۹۲-۱۰۲.
- نوراله زاده، نوروز؛ تشکری، مرتضی؛ قنبری تفرشی، محمدامین (۱۴۰۰)، بررسی محافظه کاری حسابداری و مسئولیت اجتماعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مدیریت و حسابداری، سال پنجم، شماره ۶۸، ۹۵-۱۱۱.
- حسینی سید عباس، بهرامی مسعود، مقایسه تفکر انتقادی در دانشجویان سال اول و آخر مقطع کارشناسی، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، تهران، ۱۳۸۱ (۶): ۲۱-۲۶.
- هاشمیان نژاد، فریده (۱۳۸۰) ارائه چهارچوب نظری در خصوص برنامه درسی مبتنی بر تفکر انتقادی در دوره ابتدایی با تأکید بر برنامه درسی مطالعات اجتماعی، رساله دکتری چاپ نشده، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران.
- سیف، علی اکبر (۱۳۸۸)، روانشناسی پرورشی نوین. تهران: دوران.
- قاسمی، احمدرضا؛ الوانی، سیدمهدی (۱۳۷۷)، مدیریت و مسئولیت‌های اجتماعی سازمان، مرکز آموزش مدیریت دولتی ریاست جمهوری.

هس مر، ال تی، (۱۳۸۲): اخلاق در مدیریت، ترجمه سید محمد اعرابی و داوود ایزدی، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

فاتحی خوزانی، بهروز؛ موحد محمدی، سید حمید؛ رضائی، عبدالمطلب (۱۳۹۸)، رابطه مهارت تفکر انتقادی و خودکارآمدی اعضای هیأت علمی دانشکده‌های کشاورزی و منابع طبیعی دولتی و آزاد شهر اصفهان، علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، دوره ۱۵، شماره ۱: ۱۵۷-۱۷۳.

موسوی، سیداحمد؛ شاه ویسی، فرهاد؛ رضایی، فرزین (۱۳۹۷)، تبیین الگوی ایفای مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها و تأثیر آن بر کیفیت سود، تحقیقات حسابداری و حسابرسی (تحقیقات حسابداری)، دوره ۱۰، شماره ۳۹؛ از صفحه ۱۶۷ تا صفحه ۱۸۸. مسعودیان، پریسا؛ دوایی، مهدی؛ انصاریان، فهیمه؛ خسروی، علی اکبر (۱۳۹۷)، طراحی الگوی تفکر انتقادی بر اساس نظریه ساختن گرای و یگوتسکی و تاثیر آن بر تفکر انتقادی دانش آموزان، پژوهش در نظام های آموزشی دوره ۱۲ تابستان ۱۳۹۷ شماره ۴۱: ۹۱-۱۰۲.

شهسواری، معصومه؛ سلمانی، رسول (۱۳۹۷)، بررسی پیامدهای اقتصادی مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ها (با تأکید بر کارایی سرمایه گذاری)، دانش سرمایه گذاری، دوره ۷، شماره ۲۷: ۲۲۵-۲۴۰.

امیرحسینی، زهرا؛ قبادی، معصومه (۱۳۹۵)، گزارشگری مسئولیت اجتماعی، عملکرد مالی و مالکیت نهادی، حسابداری مدیریت، دوره ۹، شماره ۲۸: ص ۵۵-۶۶.

رحمانی، احمد (۱۳۹۴)، مطالعه تاثیر مسئولیت اجتماعی بر عملکرد مالی شرکت در صنعت بیمه (مطالعه موردی: شرکتهای بیمه شعب استان آذربایجان غربی)، پنجمین کنفرانس و جشنواره کسب و کار بیمه، تهران.

صنوبر، ناصر؛ خلیلی، مجید؛ تقیان، حامد (۱۳۸۹)، بررسی رابطه ی بین مسئولیت پذیری اجتماعی با عملکرد مالی شرکت ها، کاوش های مدیریت بازرگانی، دوره ۴، شماره ۴: صص ۲۸-۵۲.

responsibility performance indicators for Russian companies. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(1), 313-329.

Supaprawat Siripipatthanakul | Dr. Karin SixlDaniell "A Review Article Branding Dental Clinic through Corporate Social Responsibility (CSR)" Published in *International Journal of Trend in Scientific Research and Development (ijtsrd)*, ISSN: 2456- 6470, Volume-5 | Issue-5, August 2021, pp.866-876.

Murdifin. Imaduddin., Pelu. Muhammad Faisal AR., Putra. Aditya Halim Perdana Kusuma., Arumbarkah. Muara., Rahmah. Aulia., (2019), Environmental Disclosure as Corporate Social Responsibility: Evidence from the Biggest Nickel Mining in Indonesia, *International Journal of Energy Economics and Policy*, 2019, 9(1), 115-122.

Rogers. Glenn., (2011). *Critical Thinking Critical Thinking: Understanding the Principles And Processes of Thinking Well*, Simpson & Brook, Publishers

Tremblay. Monica. Chiarini., Parra. Carlos., Castellanos. Arturo., (2015), Analyzing Corporate Social Responsibility Reports Using Unsupervised and Supervised Text Data Mining, Conference: Design Science Research in Information Systems (DESRIST) At: Dublin, Ireland.

Ennis. R. h. (1985). A logical basis for measuring critical thinking skills. *Educational leadership*, 43, 44-48.

Halpern, D. F. (2003). *Thought & knowledge: An introduction to critical thinking* (4th ed.). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Liu. Mingzhi., Shi. Yulin., Wilson. Craig., Wu. Zhenyu (2017), Does Family Involvement Explain Why Corporate Social Responsibility Affects Earnings Management?, *Journal of Business Research* 75:8-16.

- Wang, K. T., & Li, D. (2015). Market reactions to the first-time disclosure of corporate social responsibility reports: Evidence from China. *Journal of Business Ethics*, 138(4), 661–682.
- Frederick, W. (2006). *Corporation, be good! The story of corporate social responsibility*. Indianapolis: Dog Ear Publishing.
- Griffin, J. J./Mahon, J.F., The Corporate Social Performance and Corporate Financial Performance Debate: Twenty-Five Years of Incomparable Research, *Business and Society*, 36, 1, 1997, pp. 5-31.
- Levine. Carolyn B., Smith Michael J. (2011), Critical Accounting Policy Disclosures, *Journal of Accounting Research*, Volume: 26 issue: 1, page(s): 39-76
- Kim, Yungwook., Kim. Soo-Yeon., (2010), he Influence of Cultural Values on Perceptions of Corporate Social Responsibility: Application of Hofstede's Dimensions to Korean Public Relations Practitioners, *Journal of Business Ethics* 91(4):485-500
- Alawattage. Chandana. Wickramasinghe. Danture., Tsamenyi. Mathew., Uddin. Shahzad (2018), Doing critical management accounting research in Emerging Economies, *Advances in Scientific and Applied Accounting* 10(2).
- Andolina, Mike (2001) *Critical thinking for working students*, Columgia, Delmar press
- johnson, e. b. (2002). *Contextual teaching and: learning: what it is and why its here to stay*, united kingdom , corwin press.
- Varyash, I., Mikhaylov, A., Moiseev, N., Aleshin, K. 2020. Triple bottom line and corporate social
- Paul. Richard (1992), *Critical thinking: What, why, and how*, wiley online library, Volume1992, Issue77 Spring 1992 Pages 3-24.
- Smith-Stoner . Marilyn (2012), *Critical Thinking Activities for Nursing*, Lippincott Williams & Wilkins.
- Gil. Ester Gras., Manzano, Mercedes Palacios., Hernandez Joaquín (2016), Investigating the relationship between corporate social responsibility and earnings management: Evidence from Spain, *Business Research Quarterly* 19(4)
- Servaes. Henri., Tamayo. Ane (2012), The Impact of Corporate Social Responsibility on Firm Value: The Role of Customer Awareness, *Management Science* 59(5).